

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน" ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงรูปแบบและบทบาทการสื่อสารที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียน รวมถึงการศึกษาเรื่องการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีกรอบแนวคิดเรื่องบริบทชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแก้ไขวิกฤติปัญหาชุมชนและพัฒนาท้องถิ่นของตนจนกลายเป็นชุมชนตัวอย่างและสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้เริ่มเข้าไปศึกษาข้อมูลในหมู่บ้านน้ำเกียนตั้งแต่เดือนตุลาคม 2548 จนถึงเดือนเมษายน 2549 แต่เป็นการเข้าไปเป็นช่วงๆ ผู้วิจัยได้เข้าไปในฐานะผู้วิจัย โดยมี คุณศิริพันธ์ สารมณัฐ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน ซึ่งเป็นคนที่ผู้วิจัยได้มีความสนิทสนมคุ้นเคย รับหน้าที่เป็นผู้ช่วยประสานงานติดต่อกลุ่มเป้าหมาย และช่วยแนะนำผู้วิจัยให้เกิดความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมาย จนสามารถเข้าร่วมสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในงานกิจกรรม ประเพณีต่างๆ ของชุมชนที่เกิดขึ้นระหว่างการวิจัยในครั้งนี้

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความที่เกี่ยวข้องกับชุมชนน้ำเกียน รวมถึงการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรม และงานประเพณี อีกทั้งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจาะลึกยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อหาข้อมูลเชิงลึกที่สัมพันธ์กับประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยได้วางเอาไว้ โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนน้ำเกียน

สรุปผลการวิจัย

เนื่องด้วยชุมชนน้ำเกียนเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากแผนการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ความเจริญเติบโตในภาคธุรกิจ และการปกครองแบบรวมอำนาจ แต่ไม่ได้พัฒนา "คน" อันเป็นทรัพยากรสำคัญ ชุมชนน้ำเกียนจึงมีบทเรียนอันแสนเจ็บปวดจากวิกฤติปัญหาถูกไฟที่เกิดขึ้นต่อชุมชน นั่นคือ ปัญหาเรื่องป่าไม้ถูกทำลาย ปัญหาเรื่องหนี้สิน

ปัญหาเรื่องการพนัน และปัญหาเรื่องศีลธรรมเสื่อมถอย โดยทุกปัญหามีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน

สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนจนในปัจจุบันชุมชนน้ำเกียนกลายเป็นชุมชนตัวอย่างด้านการร่วมมือแก้ไขปัญหาและการมีส่วนร่วม โดยสามารถแบ่งช่วงระยะเวลาของพัฒนาการชุมชนได้เป็น 3 ระยะ โดยมีการพัฒนาและใช้รูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างต่างกันในแต่ละระยะพัฒนาการดังต่อไปนี้

1. ระยะก่อตัว (ปี พ.ศ. 2531-2536)

ในช่วงแรกของพัฒนาการเป็นช่วงที่คนในชุมชนประสบวิกฤตปัญหา รุมเร้า 4 ประการ คือ ปัญหายาเสพติด การพนันหนีสิน ปาไม้ และศีลธรรม อันเป็นปัญหาลูกโซ่ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนน้ำเกียน

รูปแบบการสื่อสารที่มีในระยะแรกนี้เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ นั่นคือ การพูดคุยระหว่างกัน โดยประเด็นที่หยิบยกขึ้นมา มีทั้งเรื่องวิถีชีวิตที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตปัญหา แต่ก็ยังเป็นเพียงคำพร่ำบ่นในวงสนทนาแคบๆ มิได้มีการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหาย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งสภาพชุมชนขณะนั้นมีได้มีช่องทางการสื่อสารให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ไม่มีเวทีสื่อสารทางความคิดระหว่างกลุ่ม จึงทำให้คนในชุมชนไม่ได้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหา และมีเพียงคนบางคนที่คิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แกนนำอันได้แก่ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียน และเจ้าอาวาสวัดโป่งคำ เริ่มมองเห็นสภาพปัญหาและคิดหาทางแก้ไข โดยได้คิดและลงมือปฏิบัติเอง เป็นลักษณะการทำงานแบบต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ ไม่ได้ปรึกษาคนในชุมชน ทำให้เกิดการขัดผลประโยชน์กับผู้เสพ-ผู้ค้ายาเสพติด จนสุดท้ายแกนนำทั้งสองถูกกดดันให้ออกพื้นที่ คนในชุมชนเริ่มมองเห็นว่าการแก้ไขปัญหาแบบต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำนี้ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่ก็ยังไม่มีผู้จุดประกายการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหารื้อ

เนื่องจากกลุ่มแกนนำได้บทเรียนจากกรณีของผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนและเจ้าอาวาสวัดโป่งคำ แกนนำจึงมีความคิดเห็นว่า หากต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ คุณสุฤษฎี สุฤทธิ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเป็นคนแรกที่ได้จุดประกายความคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมขึ้น ที่เรียกว่า กระบวนการ บวรส. (บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัย) ขึ้น

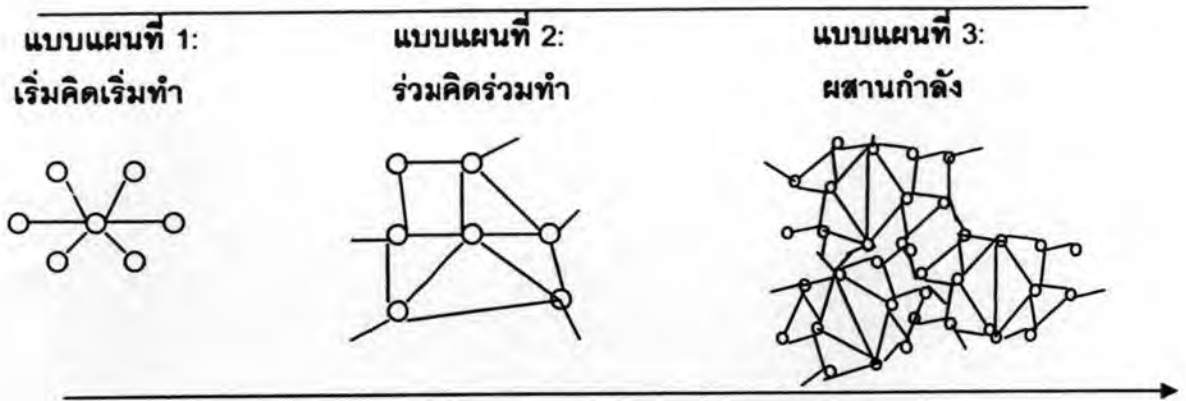
ซึ่งเป็นกระบวนการที่รวมเอาทุกภาคทุกฝ่ายของชุมชนมาร่วมกัน จากนั้นจึงได้ชักชวนแกนนำคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมขบวนการ

โดยได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารจากแต่เดิมที่การสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำกับกลุ่มชาวบ้านจะเป็นในลักษณะการสื่อสารแบบเป็นทางการในทิศทางแนวดิ่ง (เช่น การสั่งการ) หรือการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ (เช่น การพูดคุยในวงสนทนาแคบๆ ตามกิจกรรมงานประเพณี) เป็นการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ นั่นคือ การจัดให้มีเวทีพูดคุยแบบเผชิญหน้า (face to face communication) ระหว่างกลุ่มแกนนำ กลุ่มชาวบ้านทั้งที่เป็นกลุ่มบุคคล ผู้เสียผลประโยชน์จากการดำเนินแผนการพัฒนา (เช่น ผู้เสพ-ผู้ค้ายา) ชาวบ้านทั่วไป โดยกลุ่มแกนนำได้กำหนดประเด็นการพูดคุยที่อยู่ในความสนใจของสังคม นั่นคือ ในเรื่องวิกฤติปัญหา 4 ประการ ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น และเปิดโอกาสให้คนที่สนใจเข้าร่วมเสวนาพูดคุยกัน สามารถพูดคุยตอบซักถามข้อมูลกัน อันนำไปสู่การหาทางออกของปัญหาร่วมกันได้ โดยแบ่งการจัดทำเวทีออกเป็น 3 ระดับ นั่นคือ เวทีระดับชาวบ้าน เวทีระดับหมู่บ้าน และเวทีระดับตำบล

โดยความสัมพันธ์ของเวทีทั้งสามระดับนั้น อยู่ที่การเปิดโอกาสทางการสื่อสารให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมการเสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เท่ากับเป็นการยกระดับปัญญา ความรู้ และฝึกให้ผู้เข้าร่วมรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม อันก่อให้เกิดการตระหนักรับรู้ และรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของคนในชุมชน จนเกิดการพัฒนาเป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจและสำนึกร่วมของชุมชน ด้วยการจัดกิจกรรมการประชุมสัญจรพูดคุยเกี่ยวกับปัญหา จัดกิจกรรมงานประเพณี กิจกรรมระหว่างกลุ่มองค์กร และจัดคณะกรรมการป่าชุมชนคอยดูแลแก้ไขปัญหาด้านป่าไม้ จัดคณะกรรมการ 42 ชุมศึกเพื่อสอดส่องดูแลให้คนในชุมชนปฏิบัติตามกฎ กติกาของสังคมที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการจัดทำขึ้น

2. ระยะที่สอง (ปี พ.ศ. 2537-2541)

จากการดำเนินงานโดยกระบวนการ บวรส. จนชุมชนได้เห็นถึงผลสำเร็จของการรวมตัวกัน แก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ทำให้วิกฤติปัญหาทั้ง 4 ประการได้รับการแก้ไข และทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ว่า การแก้ไขปัญหาต้องดำเนินการโดยชุมชนเอง ต้องเป็นผู้เริ่มคิดเริ่มทำ

แผนภาพที่ 9 แสดงแบบแผน (Pattern) พัฒนาการของชุมชนน้ำเกี๋ยน

จากพัฒนาการทางรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกี๋ยนที่ได้ทำให้ชุมชนเล็กๆ ชุมชนหนึ่งที่มีปัญหาหลักกลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งได้นั้น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นจากลักษณะพิเศษของการสื่อสาร ที่เป็นกำลังสำคัญในการเชื่อมประสาน ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยลักษณะของกิจกรรมการสื่อสารภายในชุมชนที่เกิดขึ้นนี้เอง สอดคล้องและมีลักษณะคล้ายกับแนวคิดปฏิบัติการทางการสื่อสารที่ Habermas (อ้างใน กิตติ กันภัย, 2543) ได้กล่าวไว้ว่า ปฏิบัติการทางการสื่อสารเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกันของสมาชิกในชุมชน โดยยึดเอาผลประโยชน์และความสนใจตัวเป็นหลัก และประสานการทำงานของตนกับคนอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

การแก้ไขปัญหของชุมชนน้ำเกี๋ยนถือว่าประสบความสำเร็จได้ ด้วยมีวิถีทางและรูปแบบการสื่อสารของชุมชนน้ำเกี๋ยนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม บวรส. ที่ให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน นั่นคือ

(1) การริเริ่มโครงการ ด้วยการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน ผ่านทางเวทีสาธารณะที่ชุมชนใช้เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างกลุ่มแกนนำ กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มพันธมิตร ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล และความต้องการของแต่ละฝ่ายในการแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากการเกิดกลุ่มต่างๆ ในชุมชนน้ำเกี๋ยน ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการพูดคุยผ่านเวทีชุมชนจนเกิดเป็นโครงการและกลุ่มต่างๆ ขึ้น

ดังจะเห็นได้จากการเกิดโครงการใหม่ๆ ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดทำขึ้น เช่น โครงการโรงน้ำดื่มสะอาด ที่มีที่มาจากกรณีที่ เจ้าหน้าที่ อสม. ได้ริเริ่มโครงการตรวจหาสารพิษตกค้างในชาวบ้าน แล้วพบว่าอยู่ในเกณฑ์สูง (สุ่มตรวจ 10 ราย พบผู้มีสารพิษตกค้างถึง 7 ราย) ทำให้ชาวบ้านเกิด

ความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น ประกอบกับในช่วงนั้นมีคณะที่มาศึกษาดูงานในตำบลน้ำเกี๋ยน ได้นำเรื่องการทำโรงน้ำดื่มสะอาด ปรากฏจากสารพิษ จึงทำให้เกิดเป็นแนวคิด และพัฒนา จนเกิดเป็นโครงการโรงน้ำดื่มสะอาดขึ้น

(2) มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยพบว่าพบว่า ชาวบ้านน้ำเกี๋ยนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยมีผล มาจากการจัดเวทีการประชุมที่มีเป็นประจำทุกเดือนของชุมชน ทั้งเวทีระดับชาวบ้าน และระดับ หมู่บ้าน อีกทั้งการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอของสมาชิกในชุมชนและการเผยแพร่ข่าวสาร ผ่านหอกระจายข่าวที่มีเป็นประจำทุกวัน ทำให้คนในชุมชนเกิดการสื่อสารระหว่างกัน สามารถ ทราบถึงแผนการดำเนินงานและดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และสามารถเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินงาน อันนำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกคน

(3) มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ในการลงทุนและปฏิบัติงาน โดยพบเห็นได้ชัดว่า เนื่องด้วยชุมชนน้ำเกี๋ยนเคยประสบปัญหาด้านยาเสพติดอย่างรุนแรง ประชาชนน้ำเกี๋ยนบางส่วน เป็นทั้งผู้เสพและค้ายา แต่เมื่อมีกระบวนการ บวรส. ขึ้น ได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดร่วมกัน ชุมชนได้ออกกฎ ระเบียบ และมาตรการต่างๆ ขึ้นมาใช้ใน สังคม มีการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาจนกลายเป็นกฎ ระเบียบที่ทุกคนในสังคมยอมรับ ชุมชนเกิดการ เปลี่ยนแปลง พัฒนาได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของประชาชน จนกลายเป็นชุมชนที่มี ชื่อเสียงด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติด มีคณะผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน นับเป็นผลสำเร็จที่เกิด จากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

(4) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าที่เกิดจากการดำเนินงาน โดย การสื่อสารผ่านทางเวทีประชุมระดับต่างๆ อันประกอบด้วย เวทีประชุมชาวบ้าน เวทีประชุม หมู่บ้าน และเวทีประชุมตำบลที่ชุมชนใช้ประเมินและสรุปผลโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ในรอบปี กลุ่มหรือตัวแทนจากฝ่ายต่างๆ ของชุมชนจะนำเสนอผลการดำเนินงาน ข้อดี ข้อเสีย และ อุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมกับเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น หรือหาหนทางแก้ไขปัญหาให้ พร้อมทบทวนสถานการณ์ ความรู้ สรุปบทเรียนการทำงาน และกำหนดจังหวะก้าวต่อไปใน กระบวนการทำงานของชุมชนซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผล โครงการของชุมชนน้ำเกี๋ยน

บทบาทในเรื่องของการเป็นเครื่องมือสร้างความโปร่งใส โดยผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารผ่านทางเวทีระดับต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ ล้วนนำมาซึ่งสื่อสาร พูดคุย การปรึกษาหารือ ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ซักถาม กลุ่มชาวบ้านได้ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อซักถามและตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานของแกนนำชุมชน

บทบาทการเป็นเวทีสื่อสารทางความคิด เป็นอีกหนึ่งบทบาทที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนในชุมชนแห่งนี้ นั่นก็คือ การจัดเวทีประชุมทั้ง 3 ระดับ ที่มีความถี่ในการจัดประชุม โดยพบว่า การประชุมระดับชาวบ้านมีเป็นประจำทุกเดือนๆ ละ 3 ครั้ง การประชุมระดับหมู่บ้านมีทุกเดือนๆ ละ 5 ครั้ง ส่วนการจัดประชุมระดับตำบลเป็นการประชุมประจำปีที่จะจัดอยู่เสมอในช่วงเดือนเมษายน โดยทุกเวทีต่างเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย ทุกกลุ่มได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเสรี และทุกคนสามารถใช้สิทธิในการออกเสียงได้อย่างเท่าเทียมและเป็นประชาธิปไตย

บทบาทการสื่อสารในการสร้างการมีส่วนร่วมที่กลุ่มแกนนำและชาวบ้านมีการสื่อสารกันเป็นประจำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งล้วนสร้างให้ชาวบ้านทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานของชุมชน มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการประเมิน สรุปผลโครงการที่เกิดขึ้นในชุมชน

บทบาทในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและการบริหารความขัดแย้ง ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพัฒนาการของชุมชน พบว่าการสื่อสารที่เคยเกิดในชุมชนช่วงวิกฤติ ที่ต่างคนต่างทำ ไม่ปรึกษากัน นำไปสู่ความขัดแย้งของคนในชุมชน แต่เมื่อมีการสื่อสารผ่านเวทีทางความคิดในรูปแบบเวที 3 ระดับ ก็ได้ช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง รวมถึงการใช้การสื่อสารในการบริหารความขัดแย้งภายในชุมชน เพราะเมื่อมีการประชุม ประเด็นปัญหาบางประการอาจมีผู้ไม่เห็นด้วย ชุมชนสามารถบริหารความขัดแย้งได้ด้วยการสื่อสารพูดคุยระหว่างกัน ทำให้เกิดความประนีประนอม ลดความขัดแย้งไปได้

บทบาทประการสุดท้ายที่พบ คือ การรายงานความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของประชาชน ที่เห็นได้จากการจัดเวทีประชุมประจำปี ที่กลุ่มต่างๆ สามารถแสดงความคิดเห็นของตนผ่านการสื่อสารเพื่อบอกความต้องการของกลุ่ม อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต

บทบาทการสื่อสารทั้ง 12 บทบาทที่กล่าวมาข้างต้นนี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของ อ้อมทิพย์ เมฆรักชาวนิช แคมป์ และคณะ (2547) แต่สำหรับบทบาทการสื่อสารในด้านการเป็น ปากเป็นเสียงให้แก่กลุ่มและผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยไม่พบในการศึกษาครั้งนี้

จากบทบาททั้ง 12 บทบาท ที่กล่าวมาข้างต้น "การสื่อสาร" นับเป็นตัวกลางสำคัญที่มีอยู่ใน ทุกบทบาทไม่มากก็น้อยที่ช่วยสอดประสานให้ทุกบทบาทสามารถดำเนินไปได้จนจบ กระบวนการ เช่น การสื่อสารสามารถสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการสร้างสรรค์ กิจกรรมทางการสื่อสาร เช่น เวทีระดับต่างๆ 3 ระดับที่เกิดขึ้นในชุมชน การสื่อสารเป็นตัว ขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น ซึ่งส่งผลในการสร้างความ เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนทุกๆ ด้านอย่างยั่งยืน

การที่ชุมชนน้ำเกียนจะดำรงรักษาความเข้มแข็งให้ได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นที่จะต้องทราบ ถึงปัจจัยที่มีสำคัญต่อการรักษาความเข้มแข็ง ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยภายในชุมชน คือ

(1)การมีจิตสำนึกร่วมและความภาคภูมิใจที่สมาชิกในชุมชนมีต่อชุมชน เป็นการ แสดงออกถึงความตระหนักในการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน จากการศึกษาที่ได้รับ ผลประโยชน์จากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการร่วมมือกันพัฒนาแก้ไขปัญหา ชุมชนได้ ทำให้กลายเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการแก้ไขปัญหาหายสาบสูญ ซึ่งมีผลต่อคนในชุมชนที่ เกิดความภาคภูมิใจว่าชุมชนของตนสามารถกลายเป็นชุมชนตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ ได้ เข้ามา ศึกษาหาความรู้ ความภาคภูมิใจนี้ก่อให้เกิดความผูกพันและความเอื้ออาทรของคนในชุมชน เกิด พันธะทางใจและหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันพัฒนาชุมชนให้ดำรงรักษาความเป็นชุมชนตัวอย่างหรือ ความเข้มแข็งของชุมชนให้ได้อย่างยั่งยืน

(2)ระบบเครือญาติและการนับถือระบบผู้อาวุโส อันเป็นรากฐานของครอบครัวและชุมชน เป็นกลไกควบคุมคนในสังคมให้มีการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงาม มีความเคารพ เชื่อฟัง และ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น งานบุญ ประเพณี งานรณรงค์แก้ไขปัญหาชุมชนและงานพัฒนาชุมชน ซึ่งพบว่ามีสมาชิกชุมชนน้ำเกียน นให้ความร่วมมือทำงานด้วยดี โดยมีระบบความเป็นเครือญาติและระบบผู้อาวุโส เป็น ส่วนประกอบหนึ่งที่ทำให้เกิดความผูกพันแน่นแฟ้นของคนในชุมชน

(4) ทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญขององค์กร โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่เป็นแกนนำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่าง ๆ โดยน้ำเกียนมีความโดดเด่นของผู้นำที่มีใช่เพียงคนเดียว แต่มีถึง 42 คน ลักษณะของผู้นำที่มีความสามัคคี เป็นแบบอย่างที่ดีต่อชุมชน นับเป็นสื่อบุคคลที่ทรงประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความศรัทธา เชื่อถือของชาวบ้าน เป็นศูนย์กลางในการยึดเหนี่ยวชุมชนไว้ได้และมีความสำคัญต่อการดำรงรักษาความเข้มแข็งของชุมชน

(5) สมาชิก ที่ทั้งที่เป็นสมาชิกในองค์กรและชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วม แต่มีผลกระทบต่อองค์กรทั้งด้านความร่วมมือ ข้อพิพาทเชิงวิจารณ์ และผลประโยชน์ร่วมของชุมชน

(6) การบริหารจัดการ ทรัพยากรในชุมชน ด้วยการกำหนดกฎ กติการ่วมกัน โดยน้ำเกียนมีองค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน เป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประสานงานระหว่างแกนนำ กับสมาชิกในชุมชน และมีการบริหารจัดการโดยใช้ผู้นำแบบหมู่ คอยดูแลสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(7) กิจกรรมการมีส่วนร่วม โดยน้ำเกียนมีความโดดเด่นการการจัดกิจกรรมเวทีประชุมเพื่อการสื่อสารระหว่างกลุ่ม โดยการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและมีประโยชน์ต่อองค์กรสมาชิกและชุมชน แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนา

(8) ทรัพยากรที่เป็นทุนและงบประมาณ เช่น ทรัพยากรในด้านความรู้ ประสบการณ์ และเทคโนโลยี ทรัพยากรในด้านการระดมทุนและงบประมาณ และ

(9) การระดมทุนจากทั้งภายในชุมชนเอง โดยมาจากองค์กรและกลุ่มต่างๆ ที่มีในชุมชน รวมถึงทุนจากภายนอกชุมชน เช่น มูลนิธิอีกเมืองน่าน สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นต้น

จากแนวคิดของสัมพันธ์ เตชะชอิก อาจกล่าวได้ว่า น้ำเกียนมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบที่ได้กล่าวไว้ แต่ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่น้ำเกียนมีเพิ่มเติมจากแนวคิดของสัมพันธ์ ก็คือ เราจะพบว่า “การสื่อสาร” เปรียบเสมือน “เลือด” ที่หล่อเลี้ยงร่างกายมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หากปราศจาก “เลือด” แล้วร่างกายก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ โดยการสื่อสารที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียนนี้มีส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนทุกๆ ด้าน เป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างบุคคลในชุมชนให้เกิดความผูกพัน ความรัก ในชุมชน เช่น การสื่อสารสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการสร้างกิจกรรมเวทีการประชุม แลกเปลี่ยนการสื่อสารระหว่าง

ภายในชุมชน และผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคลอันนำไปสู่จิตสำนึกสาธารณะและการเรียนรู้ร่วมกัน การสื่อสารเป็นตัวการขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน สามารถก่อตัวขึ้นและดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ก็คือ “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” ที่คนในชุมชนใช้ผ่านทางกระบวนการในการทำงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) ที่กล่าวว่า

“กลไกหนึ่งที่ช่วยรักษาความเป็นชุมชนท้องถิ่นเอาไว้วันนั้นก็คือ การสื่อสาร ทั้งนี้ การสื่อสารเป็นกลไกทางวัฒนธรรมในอันที่จะสร้างความเป็นจริงทางสังคมล้อมรอบตัวปัจเจกบุคคลเอาไว้ เพราะฉะนั้นการสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเสริมสร้างพลังของผู้คนแต่ละกลุ่มสังคม”

เหมือนอย่างที่ชุมชนน้ำเกียนได้ใช้ “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” ผ่านเวทีทางความคิดในการเชื่อมโยงคนในชุมชนที่เคยแตกสลายให้มารวมกัน เกิดเป็น “พลังชุมชน” ในการแก้ไขปัญหาของตน จนสามารถพัฒนากลายเป็นชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนน้ำเกียน รูปแบบ และบทบาททางการสื่อสารของกลุ่มแกนนำต่อการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ที่มีผลให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม รวมถึงทราบผลการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาชุมชนที่ทำให้ชุมชนหนึ่งที่เคยเกิดวิกฤติ เป็นชุมชนที่มีแต่ปัญหา กลายเป็นชุมชนตัวอย่างด้านความร่วมมือและความเข้มแข็งได้ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนบ้านน้ำเกียน ดำรงรักษาความเข้มแข็งแบบยั่งยืน ดังนี้

1. ควรเปิดโอกาสด้านงานหอบกระจ่ายข่าว ให้เยาวชนหรือสมาชิกในชุมชนได้ประสานงานในการทำงานแลกเปลี่ยนข่าวสาร โดยอาจจัดเป็นรายการวิทยุชุมชนในท้องถิ่น เพื่อทำให้เกิดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น

2. การเปิดชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาข้อมูล เป็นเหมือนดาบสองคม แง่หนึ่งมีประโยชน์ในด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชนน้ำเกียนกับสังคมภายนอก แต่อีกแง่หนึ่ง หากไม่กลั่นกรองข้อมูลที่ได้มาถ้วนถี่ อาจทำให้เกิดผลเสียต่อชุมชนภายหลังได้ ดังนั้น ชุมชนจึงควรทำบทบาทของการเข้ามาศึกษาดูงานของหน่วยงานภายนอกทุกครั้ง เพื่อทราบถึงข้อมูลข่าวสารและคัดกรองผลดีผลเสียของข่าวที่ได้รับก่อนเผยแพร่ให้แก่ชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นประเด็นสังคมที่ทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชนให้ความสนใจในปัจจุบัน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการสื่อสารผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอื่นที่มีความใกล้เคียงกันเพื่อวิเคราะห์ถึงความแตกต่างของปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำรงรักษาความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน